

Knjiga 8.

Življenje in svet

17. šte.

Ljubljana 24. oktobra 1930.

Leto 4.

E. Justin: »Poezija materije« (lesorez)

„Čudež nad Vislo“

Pomen poljsko-boljševiške vojne 1. 1920. za vso Evropo

(S posebne strani)

V prvi polovici oktobra 1920 se je končala poljsko-boljševiška vojna. Dne 5. oktobra je bilo sklenjeno premirje, ki je stopilo v veljavo dne 19. oktobra.

V avgustu so boljševiške čete stale 15 km od Varšave ter jo oklepale v dolgem loku od severozapada. V tej težki nevarnosti pa se je dvignil ves poljski narod ter pod poveljstvom maršala Pilsudskega 16. avgusta pred Varšavo izvojeval zmago, ki je pomenila popoln poraz boljševikov. Bil je to, kakor se rado govori »čudež nad Vislo«.

samo za evropsko rento, a ne za vsebino evropske zemlje.

Drugačen pomen je imel nastop Poljske, ki se je sicer takrat komaj organizirala, ki ni imela niti določenih mej, ali je vedela, kaj preti z vzhoda. Ko so boljševiki prodirali čez »vzhodno fronto«, ki so jo Nemci bili zapustili, so nastopali kot osvajači in proroki svetovne revolucije. Odgovorni predstavniki sovjetske države niso nič prikrivali, kaj jim je bila Poljska: Varšava naj postane njih trdnjava, ki bo iz nje plapolal ogenj rdeče revolucije; boljševizem je takrat pričal

Pogled na Varšavo z Visle

Te dni lahko Poljska in z njo vsa Evropa obhaja desetletnico tega znamenitega dogodka. Pravimo: Poljska in z njo vsa Evropa, zakaj zmaga Pilsudskega nad rdečimi armadami je bila nekaj, česar važnost je segala daleko preko poljskih mej v vso Evropo.

V rusko-poljski vojni (1918—1920) se je Evropa prvič pomembno in odločilno merila z boljševizmom. Kolčak, Denikin, Vrangl — to so bila prav za prav vendarle samo notranjepolitična smela podjetja, ki so se z njimi neki evropski interesi hoteli okoristiti. Bili so to boji na ruskih tleh in za ruska tla, oboroženi spopadi, ki so zanimali evropskega kapitalista in evropskega politika, a se niso tikali evropske kulture; zakaj tam je šlo

kóval, da se zbog gospodarskega, socialnega in političnega kaosa, ki je takrat vladal v srednji Evropi, po porazu Poljske v kratkem vsa Evropa prevrne. Proti Poljski torej se je obračal in razvijal nov imperijalizem, ki ni priznaval niti teritorialne nedotakljivosti, niti narodne samoodločbe nego je izpovedal samo eno načelo: revolucijo.

Takrat je stal na čelu poljske države mož, ki je izvrstno poznal Rusijo in rusko psiho: Josip Pilsudski. Prej nego poljski narod in prej nego Evropa je on razumel, da si spričo takih tendencij boljševizma morata Rusija in Poljska pogledati v oči in napraviti jasen obračun. Z neznatnimi sredstvi, ki so mu takrat bila na razpolago, se je odločil

očuvati mlado poljsko državo te tuje revolucije. Zato je spomladi 1920 (26. aprila) ofenzivno krenil proti Kievu, da za-

napraviti del Poljske; šlo mu je za to, dati pomoč Ukrajini, ki je dobivala značaj države, in podpirajoč Petljuro, oslabiti boljševiški imperializem. Ta militar-

General Weygand

Lord d' Abernon

vzame črto, ki bi omogočila, da se Poljska mirno notranje organizira. Ko je zavzel Kiev, nikakor ni mislil iz Ukrajine

na in politična akcija pa ni imela pričakovane uspeha, ker je strateško težišče dogodkov bilo vržena na sever; tukaj

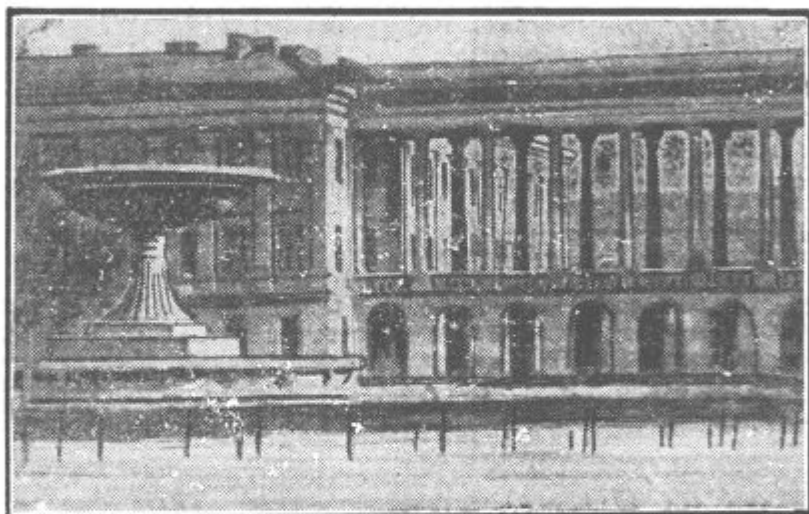
Maršal Pilsudski s svojima hčerama

je julija meseca 1920 zastavila ofenziva rdeče armade pod vodstvom visoko nadarjenega Tuhačevskega; sovjeti so imeli ogromno številčno nadmoč in pohod na Varšavo, pohod proti Evropi se je začel.

Poljski parlamentarni krogi, ne zavedajoč se, kakšna sila je bila v osvobodjenem narodu in kakšna energija v njega voditelju, so se takrat obrnili na Evropo. Evropa pa — izvzemši Francije, ki je Poljski stala ob strani s svetom in činom — Evropa (Ententa), ki je opazila samo učinkujoči pohod na Kiev ter videla v njem samo politično pustolovstvo in ni razumela, da ne gre le za Poljsko, nego za usodni obračun zapada z azijskimi silami, je stavila najprej Poljski, ki je prosila za posredovanje, in potem šele

le »čudež nad Vislo« dogodil ne po tuji pomoči, nego iz sile poljske nacije; narod se je dvignil in zgrabil za orožje: kmetje, delavci, študentje so se postavili v dobrovoljske čete in bataljone, nedorasli dečki in ženske so se posvetile ogroženi državi in volja do zmage je prešinila armado.

In takrat se je odločil poveljnik poljske armade, maršal Pilsudski: v noči od 5. na 6. avgust je, tehtaajoč politične in strateške momente in boreč se s samim seboj, izsillil sebi in za sebe operacijski načrt. In ta načrt je bil: večina poljskih čet pred Varšavo in na severni fronti zaplete rdečo armado v težke boje, a on sam odločilno napade s številčno slabimi četami s strani, od juga, vzame boljše-

Palača generalnega štaba v Varšavi

sovjetski Rusiji pogoje. To posredovanje, ki je Poljsko stalo mnogo političnih žrtev, je ostalo brez uspeha; sovjetska Rusija ni želela nobenega miru, zakaj hotela je razbiti Poljsko ter potem Evropo podvreči revoluciji.

Rdeča armada se je bližala Varšavi. Dne 1. avgusta je zavzela važno trdnjavo Brest Litevski.

Konec julija je prispela v Varšavo misija alijantov, ki so ji pripadali lord d' Abernon, Jusserand in general Weygand. Ali to ni bil čas za posvetovanja in za politiko — bil je čas, ko se je bilo treba odločiti in nekaj storiti; dasi se aliirani misiji ne sme odrekati zaslug in se zlasti ne sme tajiti pomoč, ki so jo poljski armadi izkazali francoski general Weygand in njegovi oficirji, se je vendar-

vikom vse linije, ki bi jim mogle služiti za umikanje, ter jih vrže proti severu (Vzhodni Pruski). Proti mnenju vojnega ministra Sosnkovskega in generala Weyganda je Pilsudski uveljavil svoj načrt in svojo voljo. Zato ni nikakršno pretiranje, če je general Weygand ponovno naglasil, da zmaga nad Vislo ni njegova zasluga, nego uspeh poljske armade in plod poljskega operacijskega načrta. Sicer pa je general Weygand, ko je bil načrt enkrat postavljen, krepko sodeloval.

Načrt Pilsudskega je dal odločilno zmago; rdeča armada, ki jo je napad od strani popolnoma presenetil, je doživela uničujoč poraz. 70.000 mož je prišlo v poljsko vojno ujetništvo, 30.000 se je moralo umakniti na vzhodno - prusko

ozemlje. Šele na reki Njemenu se je sovjetska armada mogla zbirati; ali še preden je Tuhačevski mogel začeti svojo novo ofenzivo, ga je Pilsudski zopet napadel ter dobil krvavo bitko na Njemenu, ki je končno odločila o izidu vojne.

Šele sedaj je bila sovjetska Rusija pripravljena, skleniti pametno poravnavo. Opirajoč se na uspeh svojega orožja in na krvave žrtve svojega naroda, je Poljska mogla skleniti mir, ki je mladi državi osigural prostor pod solncem.

O globljem pomenu te vojne se je ruski poveljnik Tuhačevski v svoji študiji: »Pohod preko Visle« izrazil takole:

Poljske. Kakor besen bik bi bil drvil preko vse zapadne Evrope.«

Če spričo teh besed Tuhačevskega uvažujemo, v rakšnem težavnem političnem položaju je takrat bila Poljska, če pomislimo, da so v nekaterih državah zaradi komunistične propagande, pa tudi zaradi propagande druge internacionale delavske organizacije onemogočevale transport orožja na Poljsko, če končno pomislimo, da je pomoč Entente več političnih žrtev zahtevala od Poljske nego je bila materialna podpora, potem moremo mirno oceniti dogodke l. 1920., jim odrediti zgodovinski pomen ter reči: Ni Evropa rešila Poljske nego Poljska je zapadno

Poljske narodne noše

»Ni dvoma, če bi se nam bilo posrečilo, razbiti armado meščanov in gospodov poljske buržuazije, bila bi revolucija poljskih delavcev postala dejstvo.« (Tuhačevski pa je pri tem pozabil, da so poljski delavci skupno z meščani in kmeti zgrabili za orožje v obrambo Varšave.)
»Na požar bi se ne bil ustavil na mejah

civilizacijo očuvala boljševiškega navala. Poljski narod je zopet enkrat izvršil misijo, kakor jo je moral vršiti skozi stoletja, ko je stal na straži na vzhodu Evrope. Bila je to misija, ki so jo Slovani izpolnjevali tudi na jugu. Poljaki in Jugoslovenci so s svojo krvjo branili prag Evrope uničujočih sil.

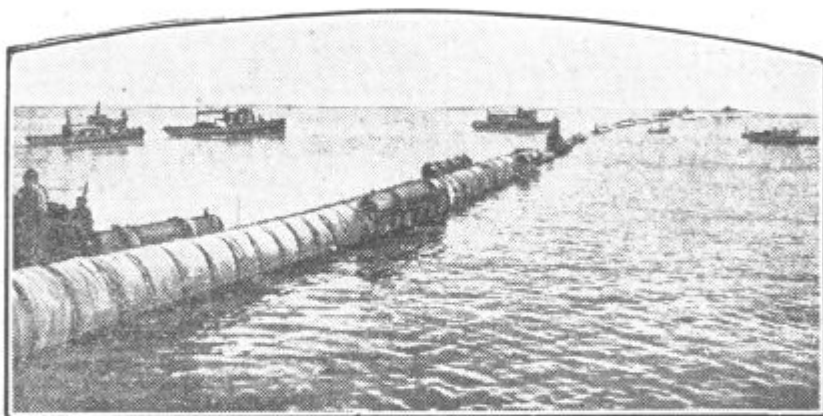
Luč iz morja

Francoskemu učenjaku Georgesu Claudeu je vendarle uspel znameniti poskus pridobivanja električne energije iz tople vode Zalivskega toka. Pred veliko množico odličnih strokovnjakov je Claude pol ure napajal 40 žarnic po 500 sveč z električnim tokom, ki ga je dobival iz Zalivskega toka. Kakor smo že poročali,* so morali položiti v ta namen 2000 metrov dolgo cev v zaliv Matanzas pri Havani, da so po njej črpali hladilno vodo z dna oceana, dočim je dotekala topla voda za pogon turbine in električnega generatorja z morske površine. Profesor Claude pravi, da bo mogoče na ta način najbolj

solnčne toplote, izrabljanje moči plime in oseke in še mnogo potov, ki vsi vodijo do istega smotra.

Posebno drzni pa so bili načrti profesorja Clauda, ki jih je sedaj z brezprimerno vztrajnostjo izvedel do konca. Današnji najvažnejši vir energije je napekost vodne pare. V ta namen pa je treba vodo umetno segreti. Čemu ta potrata — si je dejal francoski učenjak — ko nam pa v tropskih oceanih narava sama nudi vročo vodo v neizčrpni množini.

Na podlagi tega preudarka se je Claude s fanatično energijo lotil dela: Pred dvema leti je skupaj s svojim kolegom profesorjem Bucherotom predložil fran-

V zalivu pogrezajo v morje 2000 m dolgo cev za dovajanje globinske vode

ekonomično proizvajati električno energijo.

Tehnika že dolgo sanja o tem, da bi vse naše stroje gnale zgolj prirodne moči, da bi črpala vso potrebno energijo neposredno iz ogromnih kozmičnih zalog, ki počivajo v zemeljskem naročju. Ker se zaloge naših običajnih goriv precej naglo nagibajo h koncu in ker je po drugi strani njih pretvarjanje v pogonsko silo, toploto ali elektriko preveč zapleteno in predrago, se tehnika loteva čedalje bolj drznih in fantastičnih poskusov, da bi se otresla tiranstva ognja, ki je zvesti spremljevalec večine teh pretvorb. V načrtu je izkoriščanje energije, ki se sprošča pri razpadanju atomov, prestrezanje

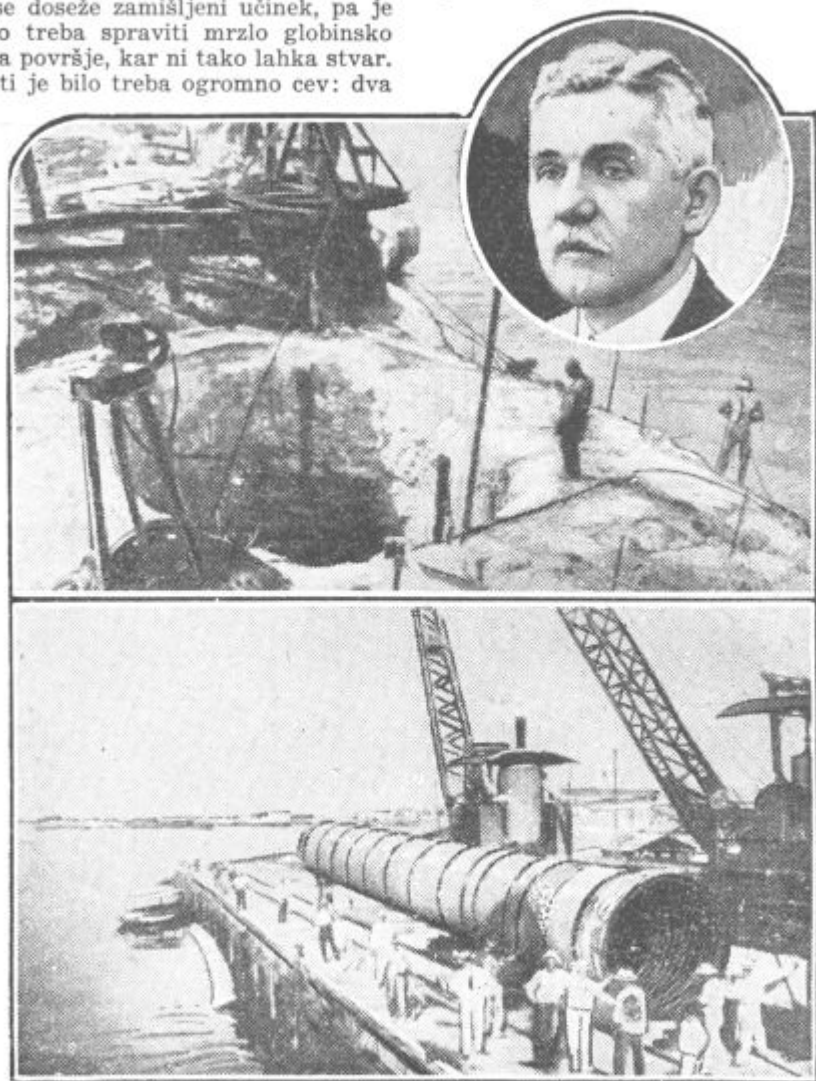
coski akademiji znanosti prvi model svojega bodočega stroja. Sprva je bil seveda deležen usode vseh izumiteljev: zmi-gavanja z rameni od strani strokovnjakov, posmehovanja laikov in simpatičnega sprejema v uredništvih humorističnih listov. Navzlic temu pa se je našel sindikat večinoma ameriških finančnikov, ki so mu dali na razpolago potrebna denarna sredstva. Po dolgem iskanju so našli najpripravnije mesto za zgradbo oceanske elektrarne v zalivu Matanzas na otoku Kubi. Claudeov načrt je bil izkoriščati v parni turbini toplotno razliko morske vode, katere temperatura znaša na površju nekako 30, na dnu pa 5 stopinj Celzija. Kakor znano, izpariva voda pri normalnem zračnem tlaku šele pri 100 stopinjah, toda če se pritisk nad njo zmanjša, lahko zavre že tudi pri

* Glej »Elektrika iz morja«, Zls, knjiga 8, str. 86.

30 stopinjah. Paro, ki nastaja v kotlih iz tople površinske vode, usrkavajo (prav po laiško povedano) spet druge posode, tako zvaní kondenzatorji, v katerih vzdržuje mrzla voda iz globočine trajno nizko temperaturo. Para teče tedaj iz kotlov v kondenzatorje in žene z energijo svojega gibanja parno turbino.

Da se doseže zamišljeni učinek, pa je najprvo treba spraviti mrzlo globinsko vodo na površje, kar ni tako lahka stvar. Narediti je bilo treba ogromno cev: dva

težaven posel in se jim je dvakrat ponesrečil. Prvikrat zaradi sabotaže delavcev-domačinov, ki so se v svoji praznovernosti bali maščevanja razdraženih morskih pošasti, drugič pa zaradi napačno razumljenega povelja. Claude pa ni obupal. Še v tretje se je vrgel na delo in to pot mu je uspelo.

Zgoraj: vrtanje dotočnega vodnjaka na morskem obrežju. V krogu profesor G. Claude. Spodaj: v zalivu Matanzas izlagajo kose ogromne cevi za črpanje hladilne vode

kilometra dolgo pločevinasto kačo, ki meri 1.6 metra v premeru. Sestavili so jo iz več sto kosov, ki tehtajo vsi skupaj preko 60.000 kilogramov. Nato so jo pogreznili 600 metrov globoko v morje. Potapljanje tako ogromne cevi je izredno

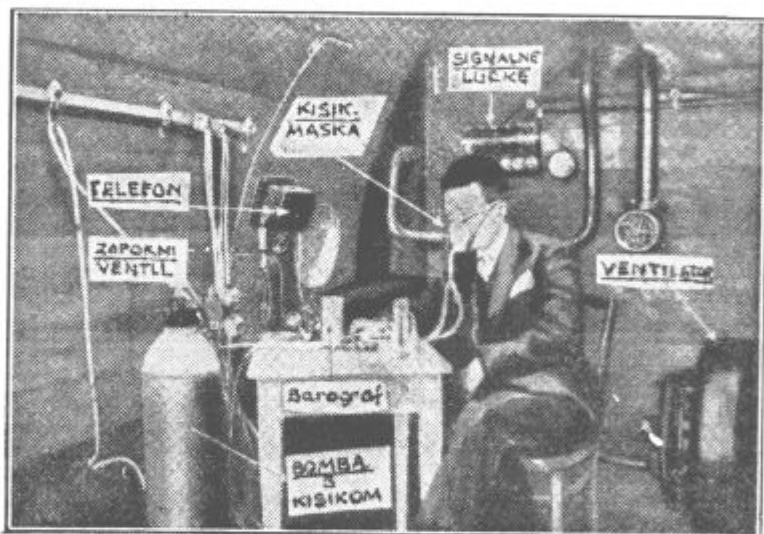
Ostalo ni bilo težko. Turbina, ki je bila postavljena že dolgo poprej, je gladko stekla, kakor je bilo izračunjeno. Priklopljeni generator je proizvajal električni tok, od katerega je zažarelo 40 močnih žarnic.

Zračni promet --- --- v višini 20.000 metrov?

Zgolj teoretično je dognano, da bi bil zračni promet na velike razdalje tem rentabilnejši, čim višje nad zemljo bi plula letala. Za praktično izkoriščanje tega dognanja pa je predvsem važno vprašanje: kolika je najmanjša množina kisika, s katero človek še lahko shaja. Glede na to velepomembno vprašanje so važni poskusi, ki jih je napravil prvi zdravnik pariškega letališča v Le Bour-

getu, v kateri izhlapeva metilov klorid, ohladi na 50 stopinj pod ničlo.

Letalec, ki ga preizkušajo v tem prostoru, ima pred seboj karto, na kateri so vrisane vse najvišje gore in zaznamovane največje višine, ki so jih doslej dosegli baloni in letala. Nad karto pa leži cevka živosrebrnega tlakomera, ki kaže vsakokratni podpritisk v poskusnem prostoru.

V. zrakotesno zaprti kabini

getu, Garsaux, skupaj s svojima tovarišema dr. Charlesom Richetom in dr. Béhagueom.

K znanstveni opremi tamkajšnjega letališča spada med drugim tudi tako zvan »Pavillon Paul Bert«. To je prostor, ki se lahko zrakotesno zapre in v katerem se lahko uravnava poljubno visok ali nizek zračni tlak. Osebe, ki jih za poskuse zapro v ta prostor, se lahko pogovarjajo z vnanjimi opazovalci po telefonu. Pri zelo nizkem zračnem tlaku, ko zrak ne doseže več telefona, pa se vrši sporazumevanje s pomočjo dogovorjenih svetlobnih signalov. V rhu tega pa lahko eksperimentator nadzoruje poskusno osebo tudi skozi majhne linice v steni. Prostor, ki je prav udobno opremljen, se lahko s po-

Fiziolog Paul Bert je na podlagi vestnih poskusov izrekel domnevo, da je samo od množine kisika v zraku odvisno, ali kako živo bitje v dotični atmosferi lahko zdrži, ali pa mora poginiti. To množino kisika, so Garsaux in njegova sodelavca imenovali »kritični pritisk kisika,« in je po Bertovem naziranju pri barometerski višini 30 milimetrov. Po njegovem mnenju je vseeno, kateri drugi nevtralni plini so še v zraku. Samo da znaša delni pritisk kisika vsaj 30 milimetrov, pa je še dober za dihanje. Človek bi tedaj lahko dihal tudi sam kisik, da le ni pod kritičnim pritiskom.

Poskusi v omenjeni zrakotesni celici v Le Bourgetu pa so pokazali povsem drugačne rezultate. Predvsem so izločili pri teh neko napako, ki se je vrnila

med Bertove eksperimente. V veliki celici, ki ima 42 kubičnih metrov prostornine, namreč ni prišla do veljave ogljikova kislina, ki so jo izdihavale poskusne živalice (ptice in kunci), dočim so se pod steklenimi povezniki, s katerimi je delal Bert, živalice od nje zadušile. V Le Bourgetu so ostale živali še pri življenju, ko je znašal pritisk kisika samo 20, a pritisk dušika le 87 milimetrov. Za slične primere je tedaj Bert podcenjeval trdoživost živali. Ako pa se zmeša 60 odstotkov kisika in 40 odstotkov dušika, mora znašati pritisk kisika vsaj 50 milimetrov, kar znači da je bila v tem primeru Bertova vrednost 30 mm prenizka.

Nadaljne preizkušnje so pokazale, da je v zmesih, ki so jako bogate kisika, njega kritični pritisk vobče precej višji. Potemtakem ne zadošča — kakor misli Bert, da je treba zgolj podvojiti ali potrojiti množino kisika, ako se zračni pritisk dvakrat ali trikrat zmanjša. Z drugimi besedami: višine, do katerih se lahko dvigne s kisikovo masko opremljen letalec, še zdaleka niso tako velike, kakor so jih mehanično zračunali na podlagi Bertovega pravila.

Garsaux in njegova sodelavca pravijo takole: »Ako ima atmosfera, ki jo

vdiha letalec 90 odstotkov kisika, potem se lahko dvigne kvečjemu 17.000 metrov visoko. Toda ta višina je povsem teoretična in jo bo praktično težko doseči, ker se letalec duševno in telesno že poprej tako izčrpa, da ni zmožen niti duševnega niti telesnega dela. Največja praktično dosegljiva višina utegne biti nekako 15.000 metrov.«

Dejanski je uspelo izkušenim višinskim letalcem doseči v neprodušni celici v Le Bourgetu podpritiske, ki odgovarjajo razredčenosti zraka v višini 13 tisoč metrov. Potem pa se je skoro vedno pojavila omotica, tako da so morali poskus prekiniti.

Toda za polete v velikih višinah ne prihaja v poštev samo kritični pritisk kisika, ki se glede na življensko nevarnost itak ne sme zmanjšati pod neko skrajno mejo, marveč mora kisik celo imeti normalni pritisk, kakršen vlada pri tleh, ako hočemo, da se pri potnikih in vodniku ne pojavijo neljube motnje. Kabine potniških letal, ki naj bi vozila 15 do 20.000 metrov visoko, bi morale biti popolnoma neprodušne in bi bilo treba skrbeti, da bi se v njih umetno vzdrževala po sestavi in pritisku pravilna mešanica zraka. Umetno pa bo treba preskrbeti tudi primerno zračno mešanico za motorje.

Jajčno rumenilo iz trave in kopriv

 emikoma dr. Kuhnu in dr. Wintersteinu z novega zavoda za medicinsko raziskovanje se je posrečila senzacionalna najdba. Odkrila sta, da eksistira jajčno rumenilo, ki so ga doslej pridobivali samo iz rumenjakov, tudi v rastlinskem svetu. Da, njiu raziskavanja so celo ugotovila, da prihaja to rumenilo v jajca po vsej priliki naravnost iz rastlin, iz rastlinske krme.

Tudi to se je obema kemikoma posrečilo, da sta začela pridobivati rumeno snov, ki daje rumenjaku barvo, iz rastlin in sicer v znatnih množinah. Iz kilograma trave sta n. pr. pridobila toliko rumenila, kolikor ga je običajno v 500 jajcih. Natančna kemična preiskava je ugotovila, da je to rumenilo nedvomno istovetno z barvno snovjo v rumenjakih. Že pred nekoliko leti je odkril kemik Willstätter, ki se je proslavil z raziskovanjem rastlinskega zelenila, sestavo jajčnega rumenila in ga je pridobival iz rumenjakov v njegovi najčistejši kemič-

ni obliki, kot kristale. Ti kristali so tako značilne oblike, da jih ni mogoče zamenjati s kristali drugih snovi. No, in tudi kristali rastlinskega rumenila, ki sta jih pridela Kuhn in Winterstein, kažejo isto tipično obliko. Ni tedaj dvomiti, da gre za isto kemično snov.

Kuhn in Winterstein sta šla v svojih ugotovitvah še dalje. Ne samo v travi, temveč tudi v listih koprive in skoro v vseh preiskanih rumenih cvetih najrazličnejših rastlin sta našla jajčno rumenilo. In še več: Orumeni... listov v jeseni, vsa prebujna barvitost jesenskih pokrajin izvira v glavnem iz učinkov iste snovi, ki daje rumenjaku barvo. Samo najnatančnejše metode kemične analize so sposobne ugotoviti malenkostno razliko med rumenilom v jajcu... in v rastlinskih listih, ta razlika pa ne obstoji v sestavi, temveč v postavi atomov v obojnem barvilu. Zdi se na ta način, da predeluje živalsko telo rastlinsko rumenilo z neznatnimi molekularnimi spremembami direktno v jajčno rumenilo. Barva rume-

njakov ne nastaja tedaj šele v živalskem organizmu, temveč jo sprejema žival že iz rastlin, iz rastlinske hrane.

Kakor se zdi to na prvi pogled čudno, vendar ima mnogo nalik v ostalih pojavih živalske fiziologije. Mnogo snovi v rastlinski hrani, zlasti v ovsu, kvasu in v fižolovih lupinah, preide nespremenjenih v živalsko telo in to jih tudi nespremenjene porabi v svoje namene. Te snovi delujejo kakor znani insulin iz človeške trebušne slinavke in jih uporabljajo isto tako z uspehom v lažjih in srednje težkih primerih sladkorne bolezni. Dalje vsebujejo rastline snovi, ki jih sprejme

telo nespremenjene vase in ki učinkujejo natančno tako kakor hormon iz spolne žleze. Že v starih časih so uporabljali ljudje takšne snovi v seksualne namene. Novejša znanost celo trdi, da bi imelo pomanjkanje teh snovi v živalskem in človeškem organizmu isto takšne kvarne učinke kakor pomanjkanje vitaminov, brez katerih organizmi težko obolijo. Takšen pomen bo imelo končno tudi rastlinsko rumenilo v jajcih. Do sedaj tega pomena še niso natančno določili, gotovo pa je, da bo znanost odgrnila tudi to posamezno skrivnost izmed tisočih in tisočih, ki nas obdajajo.

Pomen higijene za človeštvo

Clovek je prav za prav velika reva, saj prežijo nanj od vseh strani razni neprijatelji: živali, rastline, rudnine, vročina, mraz itd., ki mu utegnejo škodovati. Čim bolj napreduje civilizacija, tem silneje raste število teh neprijateljev. Dočim so strašile jamskega človeka le divje živali in mraz, vidimo že pri človeku bronaste dobe strah pred strupom iz sovražnikove puščice. Dočim je bila tisočletja človeškemu rodu nepoznana sila umetne električne struje, je postala baš elektrika za modernega človeka nov sovražnik, ki mu streže po življenju. Kakor je bila uvedba raznih plinov v človeško gospodarstvo največje koristi, tako preti za bodoče vojne od plina največja nevarnost ne le bojevnikom na bojišču, temveč vsemu človeštvu od starčka na bolniški postelji pa do otroka v zibelki. Prav tako je tudi z boleznimi. Utrjen praščlovek ni poznal prehlada, kamoli bolezni naše moderne sedanjosti, na drugi strani pa je bil tudi zaradi prav malenkostnih poškodb brez pomoči in zapisan neizbežni smrti. Vsa izkustva v borbi za zdravje in življenje so podlaga današnji higieni. Že v davni dobi srečamo prve postanke naukov, kako se obvarovati pred raznimi sovražniki in škodami. V raznih obredih pri Indijah, Grkih in Judih (obredna umijanja, prepoved uživanja mesa in alkohola, tedenski počitek, prepoved ženitve v sorodstvu itd.), vidimo jasno to težnjo, ki jo podpira ukaz božanstva. Grški in rimski narod sta postala velika in močna baš zaradi upoštevavanja telesne vzgoje. Pri njih sre-

čamo že tudi obširno razvejano kanalizacijo in vodovode. Rimski revež je imel na razpolago brezplačno zdravnika. Na trgih so nadzorovali blago ne

*Avtomat, ki kaže koliko kalorij potrebuje človek po svoji višini in teži
S higienske razstave v Draždanih*

le glede cen, temveč posebno glede užitnosti, posebni tržni nadzorniki.

V srednjem veku, ki ni bil naklo-njen realnemu življenju, je do malega

zaspalo zanimanj^ę za higienske naprave, šele pred dobrimi 50 leti je postal dunajski univerzitetni profesor Pet-

in mu pomaga v boju za obstanek. Javna higiena pa ima mnogo večje področje, saj spada v njen delokrog

Zgornja slika:
Velik model vnanjega in
notranjega ušesa.
Spodnja slika:
Aparat, ki uničuje mr-
čes s strupeno paro.
(S higienske razstave
v Draždanih)

tenkoffer prve početke znanstvene higiene, ki je zrasla danes v zelo obširno vedo, ki urejuje vse naše zasebno in javno življenje.

mimo utrditve človeštva s telovadbo, zrakom in solncem tudi zabranitev raznih kvar. To dosega s kanalizacijo, z uredbo stanovanj, peči, kopeli itd.,

Tako tudi delimo higieno v dva dela, namreč v osebno in v javno. Osebnna higiena je zadeva ureditve življenja v smeri zdravja za posameznika

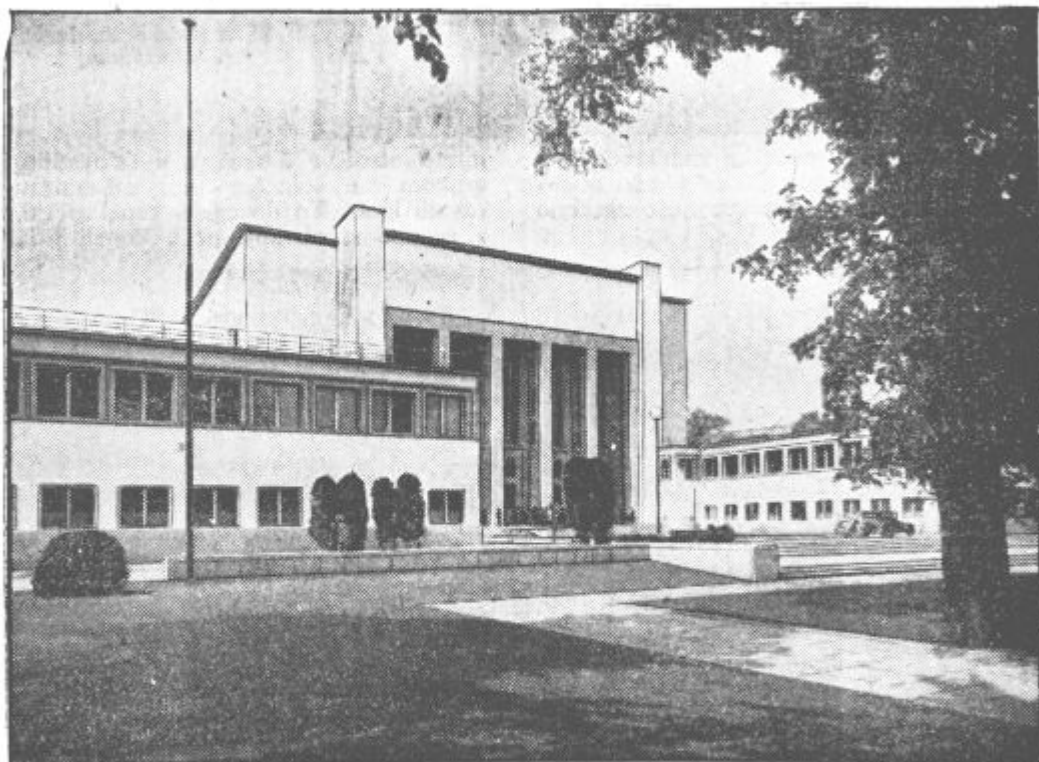
pa še dalje sega v človeško življenje kot obrtna in socialna higiena, kjer branijo zdravstveni predpisi delavca in reveža pred izkoriščanjem družbe.

Higiena uči človeka spoznavati razne škodljivce in jih zatirati s pravilno razkužbo. Ona uči, kako se je človeku hraniti in kaj mu je opustiti, da doseže skrajno mejo delavnosti v življenju.

Svoje izsledke nudi higiena poleg pisane besede in predavanj z razstavami, kjer kaže obiskovalcem nazorno in zgovorno, kako je človeku živeti. In res so rezultati higienskih naukov v zadnjih 50 letih dosegli prav znatne uspehe. Tako je padla močno splošna

popolnoma zatrla, deloma pa tako omejilo, da se ni treba bati človeštvu strašnih pomorov kolere in kuge.

Tudi v Ljubljani imamo že nekaj let stalno higiensko razstavo na velesejmišču, ki je odprta celo leto razen mrzlih zimskih mesecev. Posetniku nudi obilico poučnega gradiva, zato naj nihče ne zamudi prilike obiskati večkrat na leto to prekorisno ustanovo, da si tako ves narod sčasoma osvoji pridobitve higienske znanosti in se ta

Novi higienski muzej v Draždanih

umrljivost posebno dojenčkov. Splošno izvajanje higienskih predpisov je pa tudi podaljšalo srednjo dolgot življenja za celo desetletje in je celo vrsto opasnih nalezljivih bolezni deloma

ko dvigne zdravstvo naše dežele. V pravcu splošne higiene delujejo tudi protialkoholna in protituberkulozna društva, ki zaslužijo vso pažnjo, upoštevanje in podporo. — jkč.

Trepalnice in zdravje

Dolge trepalnice delajo oko lepo, drugače pa po najnovejših dognanjih ne pomenijo nikake posebne prednosti. Obratno! Kakor kažejo najnovejša zdravniška opazovanja, jih lahko smatramo celo kot znak pomanjkljivega zdravja. Dolgoletne statistike namreč kažejo, da je večina otrok, ki imajo dolge obrvi, slabotna. Pri jetičnih otrocih zra-

stejo obrvi dvakrat tako dolge kot pri zdravih. Prav tako pri škrofuloznih otrocih, ki jim prvo leto zrastejo 6 milimetrov dolge obrvi, dočim dosežejo pri zdravih otrocih le polovico te dolžine. Ta zanimivi pojav še ni razjasnjen in tudi ne velja točno v vseh primerih.

Zedinjene države Brazilije

Brazilija, ki je šele koncem prejšnjega stoletja po hudih notranjih bojih, prekucijah in nemirih dobila svojo sedanjo državno obliko, je v zadnjem času zopet pozorišče nereda in državljanske vojne. Politična strast je završala skoro po vsem dolgem atlantskem obrežju od Gujane do Urugvaja ter dosegla svoj višek zlasti v bojih za mesta Per-

riške celine in meji razen s Chilejem z vsemi ostalimi južnoameriškimi ljudovladami.

Velik del Brazilije je gorat, zlasti na vzhodnem, severnem in južnem robu; v notranjosti prevladujejo planote, v porečju Amazonke in La Plate pa se širijo ravnine, obrasle deloma s prašumami, deloma pa tvorijo trav-

Zgoraj levo: Pogled na San Paulo, središče trgovine s kavo. Poleg dr. Prestes, novoizvoljeni predsednik. Spodaj levo: senator Cunha, vodja upornikov in glavna cesta v Rio de Janeiro z mestnim gledališčem

nambuco, Bahia in Rio de Janeiro. Brazilija ni enotna država, marveč je federacija 20 samoupravnih držav, združenih v Zedinjene države Brazilije (Estados Unidos do Brazil). Ta največja izmed vseh državnih tvorb Latinske Amerike se razprostira po vzhodnem in srednjem delu južnoame-

nike, pripravne za poljedelstvo. Gorovja niso ravno visoka, pač pa štrlijo nekatere gore visoko nad bližnjo okolico, n. pr. Itatiaja (2987 m) in Lapa (2650 m). Zaradi obilne moče so reverni, vzhodni in južni deli države močno obrasli z gozdom, srednji del, ki pogreša vlage, pa je poraščen le z

nizkim gozdom in grmičevjem ter ima značaj zelene stepa.

Šest desetih vse države spada v porečje največjega veletoka sveta Amazonke, v katere gornjem in srednjem

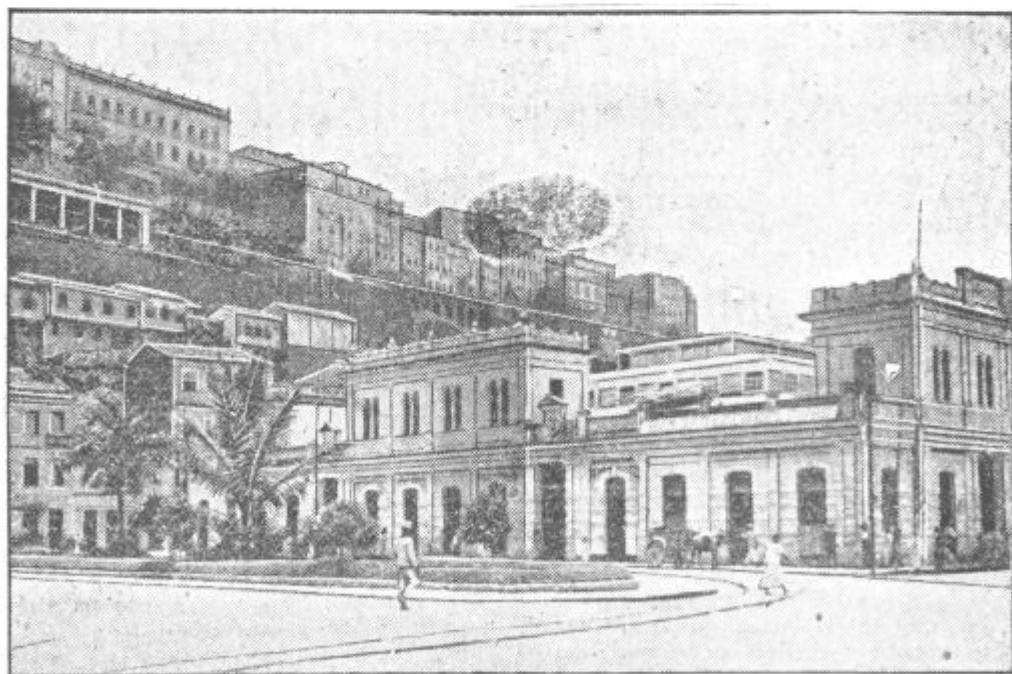
je tudi brazilsko živalstvo, zlasti svet ptic in žuželk. Zanimivost brazilske faune so prastare malozobe živali: mravljinčar, pasanec in lenivec, predstavniki davnih živalskih vrst. Od ro-

Pogled na Rio de Janeiro

toku se širijo neprehodni pragozdovi z izredno bujnim rastlinstvom in živalstvom. V rastlinstvu so našli več ko 22.000 raznih vrst, dasi nekateri deli sploh še niso raziskani. Zelo raznoliko

parških živali ima Brazilija le pumo, malega ameriškega leva in jaguarja, zato pa so človeku nevarne razne strupene žuželke in zlasti velika množica strupenih kač.

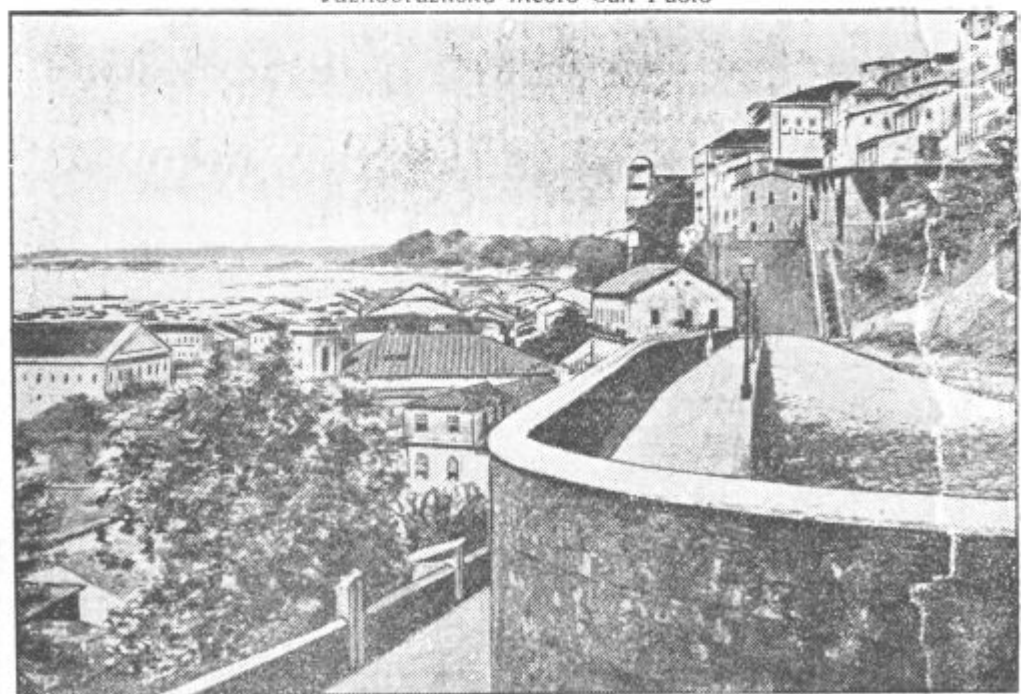
Glavni trg v Bahiji, ki je izvzemši prestolnico največje trgovsko mesto v Braziliji

Po štetju iz l. 1920 ima Brazilija preko 30 milijonov prebivalcev. Kljub

temu v razmerju z ogromno ploščino neznatnemu številu ljudi, pa je Brazili-

Južnobrazilsko mesto San Paolo

Pristanišče v Bahiji

ja izredno pester narodopisni mozaik belega, rdečega in črnega plemena ter vseh mogočih križanj med njimi. Relativno večino imajo belokožci, s kakimi 12 milijoni drž. Njih število se stalno veča s priseljevanjem iz Evrope, tako da bo belo pleme prevladovalo sčasoma tudi po številu, kakor prevladuje zdaj po svoji kulturni, politični in gospodarski moči. Brazilija je edina država Latinske Amerike, ki spada v portugalsko jezikovno območje; vse ostale romanske ljudovlade od Mehike preko Srednje Amerike do najjužnejšega konca Južne Amerike so v oblasti španskega jezikovnega območja. Naseljevanje se je v zadnjih 100 letih od 1820 do 1920 vršilo pretežno iz romanskih dežel. V tem razdobju se je priselilo na brazilska tla iz Portugalske 1.055.000, iz Italije pa 1.300.000 duš. Kljub silnemu dotoku se Italijani vtpiljajo v brazilske prebivalstvu in izgublajo svojo narodnost. V zadnjih desetletjih se je priselilo tudi par stotisoč Nemcev, Švicarjev in Avstrijcev. Med slednjimi je vsekakor mnogo naših rojakov iz Dalmacije in ostalega jugoslovenskega Primorja.

Omenili smo že pisano mešanico iz raznih plemen, ki je nastala iz mešanje belokožcev z Indijanci ali črnici ter iz mešanja črncev z rdečkožci. Čistih Indijancev je v Braziliji vsega skupaj le kaka dva milijona, v kolikor je mogoče oceniti številnost raznih divjih rdečkožih plemen, ki se plaho umikajo kulturi. Pač pa je mešancev med rdečim in belim plemenom dobrih 10 milijonov; črncev in mulatov štejejo skupno kakih 5 milijonov. Po politični veljavi je prebivalstvo razdeljeno na te-le razrede: Belokožci in mešanci belokožcev z rdečkožci so vladajoči razred, njim slede Indijanci, v kolikor so že omikani, za njimi pridejo mulati in črnici, poslednji na lestvici družabnega ugleda pa so divji Indijanci in mešanci med rdečim in črnim plemenom.

Pretežna veljava portugalsčine je utemeljena v zgodovini dežele. Odkril jo je l. 1500. portugalski raziskovalec Cabral, ki je krstil deželo, misleč, da je naletel na otok, z imenom Ilha da vera cruz (otok pravega križa). To ime se ni moglo prijati ogromne celine in še po Amerigu Vespucciju, ki je dve leti kasneje prepotoval obrežje do ustja La Plate ter opisal čudesa novega sveta, se je začelo udomačevati

ime Bresil, ker je iz te portugalske kolonije prihajal les tega imena. Vendar pa portugalski naseljenci ne uživajo dobrega slovesa v Braziliji, zato vsakdo gleda, da čimprej pozabi svoje prvotno domovino ter se spremeni v popolnega Brazilca. Od drugih narodov se v Braziliji pridno naseljujejo osobito Nemci, ki imajo v posameznih zveznih državah lepo urejene naselbine. Predvsem velja to za države Santa Catarina, Rio Grande do Sul, Parana ter za vladno okrožje Rio de Janeiro. Drugih sklenjenih naselbin ni. Šele v novejšem času se je naselilo nekaj Japoncev, ki so uvedli v Braziliji pridelovanje riža. Zadnje leto pa se čuje, da so si Čehi zagotovili precej zemljišča, kamor bodo pošiljali svoje izseljence.

Brazilija je klasična dežela poljedelstva. Ne samo, da tam dozorevajo razne vrste žita, marveč je važna v prvi vrsti zavoljo kolonialnih pridelkov. Kava, kakao, sladkorni trs, bombaž, riž, vanilija, banane, ananas in drugi pridelki tropičnih dežel se goje tu v velikanskih nasadih. Kave pridobe Brazilci 75% vsega svetovnega pridelka, razen tega je ta kava prvovrstne kakovosti ter nosijo nje kakovosti imena po posameznih središčih kavove trgovine, kakor Rio, Santos itd. Silne množine izvozi Brazilija vsako leto tudi tobaka, kakava in sladkornega trsa. Kakor raste število prebivalstva, tako rastejo tudi količine pridelka in znano je, da so Brazilci samopašno uničevali ogromne zaloge kave in koroze, da bi vzdržali dosedanjo visoko ceno na svetovnem trgu.

Travnate stepe nudijo prebivalstvu tudi dovolj ugodnosti za govedorejo in konjerejo. Tudi od te panoge ima država mnogo dobička, ker izvažajo meso v zmrznjenem in konzerviranem stanju ter usnje in surove kože. Industrija je precej razvita, zlasti železarska in strojna, kajti Brazilija ima obilo rudnikov, ki dajejo železo izvrstne kakovosti, da v ničemer ne zaostaja za švedskim železom. Brazilska gorovja so bogata raznih kovin. Zlata, ki se pridobiva že od l. 1561. je izvozila Brazilija doslej baje za 700.000 kg; sedanja letna povprečna pridobitev pa znaša okoli 5000 kg. Razen tega so važni zelo izdatni rudniki za platino, živo srebro, baker, cink, svinec in kositer ter številni premogokopi. Ker pa znaten del dežele še ni raziskan, so mnogi zakladi še skriti in čakajo podjet-

nih ljudi, da jih odkrijejo in začno izkoriščati. Pripomniti je, da je Brazilija tudi važno nahodišče za dijaman-te. Kljub temu pa imajo domačini malo od vseh teh bogastev, kajti tako industrija, kakor veletrgovina je v rokah podjetnih tujcev Angležev, Francozov, Nemcev in osobito Yankeejev. Slednji obvladajo skoro polovico brazilskega izvoza in petino uvoza.

Največja braziliska mesta so Rio de Janeiro, ki je obenem glavno mesto države, Pernambuco in Bahia na vzhodni ter Bêlém na severni atlantski obali. Rio, kakor se kratko v mednarodnem prometu imenuje braziliska prestolnica, je velemesto z 1.360.000 prebivalci. Bogato trgovsko središče južnega dela države je posebno znamenito zaradi svoje prekrasne lege. Izvrstno luko obdaja polotok, nad katerim se dviga 387 m visoki hrib Pao de Assucar, ki ima podobo sladkornega stožca in nosi tudi po njem svoje ime. Prvotno ime se glasi v celoti Sao Sebastiano do Rio de Janeiro; danes pa je znan le še zadnji konec in še tega so skrajšali v Rio. Ustanovili so ga Portugalci l. 1531. imeli pa so hude boje s francoskimi hugenoti, dokler jih niso popolnoma pregnali. Severneje leži na obali, kjer je Brazilija najbolj potisnjena proti vzhodu v Atlantski ocean, drugo trgovsko središče Recife de Pernambuco. Slednje ime je pri nas bolj znano. Braziljci sami pa ga imenujejo kratko Recife. Ima okoli 280.000 prebivalcev, med katerimi prevladujejo črnci in mulati. Ustanovil ga je l. 1531. Francoz Jean Du-perret. Prvotni francoski naseljenci so se morali umakniti Nizozemcem, ki so jih kasneje pregnali Portugalci. Recife ima v svojem temelju vendarle še nizozemski značaj.

V sredi med Pernambuco in Riom leži mesto Bahia, ki je od svojega starega in pobožnega imena Ciudad de Sao Salvador da Bahia de Todos os Santos (Mesto sv. Odrešenika v zalivu Vseh svetih) ohranilo edino srednjo besedo. Bahia ima 300.000 prebivalcev ter izvira iz l. 1549. Bilo je dolgo braziliska prestolnica, dokler se vlada ni preselila v Rio, ki je zrastle med tem do milijonskega mesta.

Četrto velemesto je Nossa Senhora de Belem, kratko in uradno zvana Belem po istoimenskem predmestju Lisabone. Leži ob severni obali in ima 300.000 prebivalcev. Ustanovili so ga Portugalci l. 1615. Pred sto leti je

močno trpelo v črnskih nemirih, koncem prejšnjega stoletja pa je njegovo prebivalstvo močno razredčila rumena mrzlica.

Kakor vse ameriške države, ima tudi Brazilija dokaj pestro zgodovino. Po Cabralovem odkritju so Portugalci uredili na novem ozemlju naselbino kaznencev, kmalu pa so sprevideli nje-ga pomen in so postavili urejeno oblast pod guvernerjem Tomažem de Sou-so, ki je ustanovil mesto Bahijo. Leta 1624. pa je mesto zavzela nizozemska zapadnoindijska družba in s tem je prešlo vse srednjobrazilsko obrežje v oblast Nizozemcev. Po uporu črnih delavcev na nizozemskih nasadih, ki sta ga podpirali in izzvali Anglija in Portu-galska, pa se je zrašila nizozemska oblast, nakar so Portugalci zopet zavzeli Bahijo (l. 1648.) in Pernambuco (1654.)

Med Napoleonovimi vojnami je leta 1808. zbežal iz Portugalske v Brazilijo kralj Janez VI. in ostal tam do l. 1821., ko se je vrnil domov. Njegov sin don Pedro pa je naslednje leto proglasil neodvisnost Brazilije ter se oklical za brazilskega cesarja

Cesarstvo je trajalo do l. 1888., ko je regentinja princesa Izabela odpravila suženjstvo in s tem povzročila vojaški upor, ki so se mu pridružili oškodovani veleposestniki. V revolucionarnem gibanju je maršal Fonseca sestavil republikansko vlado, razširil volilno pravico, izvedel ločitev cerkve od države ter podpisal l. 1890. ustavo. Kmalu pa je prišlo do razdora med senatom in predsednikom, ki mu je sledila državljanska vojna z manjšimi presledki tja do l. 1895.

Položaj se je zboljšal šele, ko je nastopil predsednik Campos Salles, ki je uredil državne finance in zlasti nastopil proti varuštvu, ki so ga hotele v škodo države uvesti nad Brazilijo Zedinjene države Severne Amerike.

Vendar pa dežela kljub temu ni prišla do pravega miru, kajti finančni položaj države in naroda, ki ga krepko izsesavajo tuji veletrgovci, podjetniki in industrijci, se je zopet poslabšal. Prišlo je do zopetnih nemirov in posamezne države so bile od l. 1917. do l. 1923 stalno v revoluciji. Kakor poročajo, so se nasprotstva v zadnjem času tako po-ostrila, da je ves vzhodni del države v odkritem boju proti vladi. Predsednik Washington Luiz in njegova vlada sta zbežala, vstajke vojske pa zmagovito prodirajo proti velemestom Pernambu-co, Bahia in Rio de Janeiro. R. K.

A. Conan Doyle

Po vseh štirih

(Nadaljevanje)

In takoj v tem času — zadeva postaja tukaj zanimiva — se naš možak izredno izpremeni. Nezaupen postane, sam vase zaprt in zapet. Njegova okolica ga je le s težavo še spoznala. Videti mu je bilo, kakor da je prizadet v nekaterih svojih najvišjih zmožnostih. Sicer ne v razumnosti; njegova predavanja so bila sijajna kot le kdaj. Ampak vedno je bilo v njem kaj novega, neslutnega in zlokobnega. Njegova hči, ki ga je nežno ljubila, si je prizadevala, kako ti vzpostavila z njim vezi še nedavne presrčnosti; trudila se je da bi predrla krinko, kakršno si je bil tako rekoč nataknil na obraz, in vi, gospod, bržkone podpirate gospico Presburyjevo v njenem naporu. Vendar, na žalost, vse zaman. Sedaj pa, gospod Bennett, pripovedujte sami pripetljaj s pismi.

»Vedeti morate, doktor Watson,« je tedaj pričel g Bennett, »da profesor ni imel nobene skrivnosti zame. Da sem mu bil sin ali pa mlajši brat, mi ne bi bil mogel bolj zaupati. Kot njegov tajnik sem videl vse dopise, ki so prihajali nanj, odpiral in izprebiral sem pisma. Po njegovem povratku se to ni več nadaljevalo. Rekel mi je, da pričakuje iz Londona nekih pisem, zaznamenovanih s križem pod znakom, in me prosil, naj mu jih prihranim, češ, da jih želi sam čitati. In res mi je prišlo več takih pisem v roke. Nosile so pečat Central-East iz Londona, naslov je razodeval nerodno pisavo. Ali je profesor nanje odgovarjal, ne vem. Izročil mi ni nobenega svojih odpisov in nikdar nisem nobenega videl v košari, kjer se je zbirala prepiska naše hiše.«

»Govorite nama o škatli,« je rekel Holmes.

»Tako. Profesor je prinesel s svojega potovanja škatlico. Tak predmet iz rezljanega lesa, čigar baročna oblika sama po sebi ovaja Nemčijo. Tu je bilo znamenje in sicer edino, ki smo ga imeli o njegovi vožnji po celini. Profesor je vtaknil škatlo v omaro, kjer spravlja svoje instrumente. Neki dan, ko sem jo privzdignil, da bi poiskal brizgalno cev, ga je obšla tako silna kakor osupljiva jeza. Očital mi

je mojo radovednost v izrazih, ki so me žalili s svojo rezkostjo; še nikdar ni takisto govoril z menoj. Zaman sem mu dopovedoval, da sem se le po glem naključju dotaknil škatlice; ves večer sem opazoval, da mu pripetljaj ne dá miru in da se kisto drži nasproti meni.«

Bennett je povlekel beležnico iz svojega žepa.

»To se je zgodilo 2. julija.«

»Vi ste biser med pričami,« je dejal Holmes. »Nekateri izmed dni, ki ste si jih zabeležili, mi bodo morda koristni.«

»Med drugim sem se pri svojem učniku navadil metode. Kakor hitro sem opazil nerednosti v njegovem vedenju, sem si štel v dolžnost, proučiti njegovo zadevo. Takisto sem zaznamoval datum 2. julija, na ta dan se je tudi Roj, njegov pes, zakadil vanj v trenutku, ko je šel iz svojega kabineta v veliko dvorano. Enak prizor se je vršil 11. in tretjega sem si zabeležil na dan 21. Potem smo morali Roja namestiti v hlevu. To je srčkana, privržna žival... Toda zdí se mi, da vas dolgočasim.«

Zvok, ki je spremljal to opombo, je dišal po očitku. Holmes očitvidno ni več poslušal Benneta. Obličje mu je bilo otrpnilo, oči so mu begale po stropu. Treba mu je bilo napora, da se je zopet zbral.

»Čudno, prav čudno!« je mrmral. »Za vse te podrobnosti nisem vedel, gospod Bennett. Obhaja me misel, da smo naposled na pravem potu. Toda govorili ste o novih dogodkih?«

Podoba je bila, kot da zoprn spomin mračí prosojno obličje najinemu obiskovalcu.

»Predzadnjo noč,« je povzel, »sem ležal in bedel, ko sem proti drugi uri zaslišal zamolkel šum iz hodnika. Odprl sem duri in pogledal ven. Vedeti morate, da stoji na drugem koncu hodnika profesorjeva soba.«

»Kateri dan?« je vprašal Holmes.

Ta prekinitvev je bila poslednja, ki bi se je bil Bennett moral nadejati; osupila ga je.

»Izjavil sem že, gospod, da se je to zgodilo predzadnjo noč, drugače rečeno 4. septembra.«

Holmes se je nasmehnil in se poklonil.

»Izvolite nadaljevati,« je pripomnil.

»Torej, profesor ima svojo sobo na koncu hodnika. Da pride do stopnic, je moral mimo mojih vrat. Mislim, da imam tako čvrste živce kakor le kdo; vendar me je presunilo, kar sem videl. Hodnik je bil temen, razen na enem mestu proti sredini, kjer je okno delalo svetlo liso. Tam sem razločil, da se nekaj nejasnega plazi po parketu. To se je zdajci pojavilo v svetlobi. Bil je profesor. Plazil se je, gospod Hol-

mes, plazil po vseh štirih! Ne samo po kolenih, ampak bolj po rokah, z glavo navzdol. Vendar je bilo videti, da se zlagoma giblje. Obstal sem pribit na mestu; šele ko je profesor prišel do mojih vrat, sem se mu mogel približati in ga vprašati, ali potrebuje moje pomoči. Sunkoma se je vzpel, mi zabrusil robato psovko in urno šinil mimo na stopnišče. Čakal sem celo uro, pa ga nisem videl, da bi se bil vrnil. Šele proti zori se je pritihtapil v svojo čumnato.«

»No, kaj mislite o tem, Watson?« me je vprašal Holmes nalik patologu, ki predstavlja fenomen.

»Lumbago, trganje v križu morebiti. Ob hudem napadu te bolezni sem videl moškega, ki se je plazil istotako po četverici. To je zelo mučen prizor.«

»Vrli Watson, podmena o bolezni v ledju se mi vidi nedopustna, saj naš možak se je na mah vzravnal pokonci.«

»Profesor ni bil nikoli boljšega zdravja,« je nadaljeval Bennett. »Lahko rečem, da ga že leta in leta nisem videl tako čilega. Ampak dejstva so dejstva, gospod Holmes. Tu ne gremo za primer, kjer bi se človek obrnil na redarstvo. Vendar ne vemo več, kaj naj mislimo in počnemo, in nesreče se boji-

mo. Edita — miss Presbury — je kakor jaz takega mnenja, da se ne smemo več omejevati na čakanje.«

»Primerljaj je prav gotovo izredno zanimiv, jelite, Watson?«

»Po mojem zdravniškem naziranju se tiče v prvi vrsti zdravnika za umobolne. Ljubezen je menda staremu možu skalila duševno ravnovesje. Da bi se rešil svoje ječe, je bržkone potoval v tujino. Kar pa zadeva pisma in škatlo, imajo nemara kako zvezo s kakim zasebnim podjetjem, na priliko nalaganjem denarja, čigar vrednostne papirje je morda shranil v škatlo.«

»In seveda to nalaganje ni dobilo odobritve pri psu? Ne, Watson, tu je kaj drugega. Kar morem še reči...«

Kar je mogel Sherlock Holmes še povedati, nisva nikoli zvedela. Vrata so se namreč pravkar odprla, v sobo je stopila mladenka. Videč jo, je Bennett kliknil, skočil na noge in z iztegnjenimi rokami stekel naproti rokam, ki mu jih je molila

»Draga Edita, nič hudega, upam?«

»Nisem si mogla kaj, da ne bi šla za teboj. Tako sem vznemirjena, Jack!

Kar tresem se, če moram ostati sama v tej hiši.<

>Evo, gospod Holmes, mlade osebe, o kateri sem vam govoril, moja zaročenka.<

>Saj se nama je kar zdelo, jelite, Watson?< je odvrnil Holmes in se nasmehnil. >Stavimo, miss Presbury, da se je zopet nekaj pripetilo in da nam prihajate naznanjat.<

Gospodična Presburyjeva, idealen in ljubek lik angleške mladenke, je Holmesu vrnila nasmehček. Potlej je sedla poleg Bennetta:

>Ko sem opazila, da je g. Bennett ostavil svoj hotel, sem si mislila, da ga najdem tu. Vedela sem, da hoče iti k vam po nasvete. Ah, gospod Holmes, ali ne boste nič storili za mojega ubogega očeta?<

>Zadeva je temačna, vendar nisem obupal, da je ne bi osvetlil. Mogoče mi boste pri tem pomagali, miss Presbury.<

>Nekaj novega se je pripetilo zadnjo noč, gospod Holmes. Ves dan je bil moj oče čudaški. Preverjena sem, da ob nekkih trenutkih izgubi vsak pojem o svojih činih. Živi kakor v sanjah. Njegov vnanji omot je bil tu, njegovo pravo bistvo pa nekje drugje.<

>Pripovedujte mi, kaj se je prime-rilo.<

>Besno lajanje me je predramilo ponoči. Ubogi Roj, zdaj je na verigi v hlevu. Samo zaklenjena v svoji sobi še spim; kakor vam bo povedal Jack — g. Bennett — se vsi čutimo v nevarnosti. Moja soba je v drugem nadstropju. Zavesa pri mojem oknu je bila kvišku povlečena, zunaj je sijala mesečina. Strmeč na svetlobni četverkot sem poskušala hrušč, ki ga je počenjal pes, ko sem nenadoma zapazila pred seboj obraz svojega očeta. Gospod Holmes, toliko da nisem skoprnela od groze in straha. Obličje se je tiščalo ob šipo; zdelo se mi je, da moj oče iztega roko, kot bi hotel više ob okviru. Ko bi bil prišel više, bi bila menda jaz poblaznela. Nikar si misliti, da se mi je sanjalo, gospod Holmes, bili bi v zmoti. Seveda sem ostala kakih dvajset sekund ostolbenela in sem strmela v svojega očeta. Potlej je izginil. Nisem pa imela moči, dobesedno ne, da bi bila skočila iz postelje in stopila k oknu. Pri obedu se je moj oče držal ves čas čemerno, kujavo, ali na nočno prigodo ni prav nič namignil. Sicer pa tudi jaz nisem, vendar sem našla pretvezo, da bi šla v London, in evo me.<

Poslušajte to pripoved Holmes ni prikrival svoje osuplosti.

>Ljuba gospodična, pravite, da je vaša soba v drugem nadstropju. Imate li na vrtu veliko lestvo?<

>Ne, gospod Holmes, in to je najčudnejše pri zgodbi. Nobenega pripomočka ni, da bi se okno doseglo; pri vsem tem pa sem vendar videla svojega očeta ob njem...<

>In 4. septembra?< je pripomnil Holmes; >to stvari še bolj zamotava.<

Ker je tudi dekle pokazalo presenečenje, se je Bennett oglasil:

>Že drugič poudarjate ta dan, gospod Holmes. Ali ima svoj pomen?<

>Mogoče, morebiti... Vendar nekaj podatkov mi še manjka.<

>Mislite na zvezo, ki utegne biti med napadi blaznosti in spremembami lune?<

>Ne, moja misel gre čisto v drugo smer. Ali bi privolili v to, da mi pre-pustite svojo beležnico? Preizkušal bi vpisane dni. In sedaj, kolikor morem presoditi, je najina smernica točno za-črtana, Watson. Gospodična, v katere bistrovidnost popolnoma zaupam, nam pravi, da se njen oče slabo spominja, ali pa sploh nič, tega, kar se mu pri-

peti ob nekih dneh. Profesorja bomo posetili; delali se bomo, kakor da nas je povabil na sestanek; mislil si bo, da je pozabil. Ako ga bova videla od blizu, si osvetliva svojo pot.«

»Sijajna domislica.« je rekel Bennett. »Ampak opozarjam vas, da je profesor jezljiv in včasih zmožen nasilja.«

Holmes se je nasmehnil.

»Razlogi, krepki razlogi, če so mo- je domneve točne, me silijo, naj se naš poset izvede čim prej. Kar jutri odri- nemo v Camford. Spominjam se, da je v tem mestu neki hotel »Pri šahu«, kjer se dobi sijajen porto in neoporeč- no perilo. Usoda, Watson, nama bi bila za prihodnje dni lahko naklonila manj izbrana bivališča.

(Sledi)

Janko Kač

Domovina in nastanek naših kulturnih rastlin

(Nadaljevanje)

Nič manj zanimiva niso odkritja profesorja Vavilova glede izvora ovsu. Naš pitomi oves sestavljajo štiri glavne skupine v vseh mogočih inačicah. Kljub vsej tej pestrosti pa velja za vse ena resnica, da namreč vse izhajajo od plevela, ki je pomešan med druge, deloma že izumirajoče kulturne rastline. Današnji pitomi oves spremlja kulture pšenice, rži, glavno pa dvovrstno pšenico, ki je bila krušno žito predindogermanskih narodov.

V posameznih krajih sveta, v Abesiniji, v Bolgariji, na Kavkazu, v pokrajinah ob Volgi in Kami in v Španiji, kjer so se ohranili mali otoki posev setev dvovrstne pšenice, nahajamo ogromno število oblik pitomega ovsu, ki raste kot poseben plevel med to pšenico. Čim pa je prodiral oves v bolj vlažne severne kraje, je prebohotil prejšnje posetve in se osamosvojil kot posebna setev. V Abesiniji še danes lahko opazujemo pri abesinskem ovsu ves ta potek. Prav tako tudi na severu Portugalske in Španske.

Prav tako zapleveljenje prvotne posevte z drugo in izpodrinjenje prvotne kulture po plevelu opazamo tudi pri večini posetvah, kjer prežene grahoro lečo. Večina pitomih križnic je nastala iz plevela pomešanega med druge setve. Prav istega izvora so mnoge stročnice, kakor tudi cela vrsta sočivja n. pr. korenje, kjer se je po dolgoletni umetni gojitvi divjega korenja posrečilo požlahniti in zmesniti olese- nelo koreniko. Po vsem tem pridemo

do zaključka, da je dobra polovica naših kulturnih rastlin nastala iz setev drugih kultur in je domalega brez človeške volje zavzela svoje mesto v poljedelstvu.

Raziskavanja rastlin kakor lanu, kopriv, korenja, maka so pokazala, da gre njih širjenje vedno za človeškimi selišči. Kakor je pokazal član komisije leningrajskega zavoda v Peruju Juzepčuk sta taki rastlini v njihovi domovini tudi paradižnik in krompir.

Divji lan v Aziji in deloma tudi na jugovzhodu Evrope je stalen spremljevalec nomadskih rodov. Na gnojnih tleh poleg človeških selišč se naseli prav kakor bi se ponujal za kulturo.

Če zajamemo vsa opazovanja, dobimo pet središč za pradomovino naših kulturnih rastlin.

1.) Južnozpadna Azija vključno Indijo, južni Afganistan in sosednje dele Buhare, Kašmirja in Perzije. Ta velikanski center je zibelka mehkih pšenice, rži, drobnozrnatega lanu, graha, leče, cele vrste sočivja, indijskega bombaževca, mnogih sadnih vrst na pr. breskve, marelice in dr.

2.) Drugo središče je južnovzhodna Azija vključno gorate predele Kitajske, Japonske in Nepala. Tu je zibelka golega ovsu, golega ječmena in prosa. Tu je domovina soje, mnogih sedaj pitomih križnic (repe) in mnogih sadnih vrst.

3.) Sredozemsko središče obsega obal Sredozemskega morja s Sirijo, Palestino, Grško, pirenejski in apeninski

polotok in Egipt. Tu je domovina oljke in figovega drevesa, našega ovsca, bobna in mnogih zelenjadi.

4.) Severnovzhodna Afrika posebno Abesinija in Eritrea sta središči zase. Tu je pravi pisani bazar za razne vrste naših pitomih rastlin, med katerimi je najvažnejša naša glavna krušna rastlina trda pšenica.

5.) V Novem svetu imamo prvotno zibelko kmetijstva v Peruju, gorati Mehiki, Guatemali in Kolumbiji. Od tukaj izvira krompir, topinambur, koruza, fižol, buča, tobak, ameriški bombaževac in dr. Le solnčnica sili v notranjost severne Amerike, kjer zarašča kot plevel cele planjave.

(Sledi)

Vl. Kapus

V jesenskem gozdu

Ko je gozd in polje posrebrila prva slana, sem stopil v tišino gozdnega svetišča. Snel sem puško in hodil po gozdu tako tiho, kakor da bi se bal prebuditi počitka željno prirodu.

Gozdno tišino je trenutno premotil ropot, ki se je bil spremenil v čudno žvižganje, dokler tudi to ni umolknilo. Ko sem prišel med temne, od zlato rumenih bukev se odbijajoče smreke, me je opazila tropa sivih, divjih golobov, pripravljajočih se na dolgo pot na jug. Močno so zafrfotali v gostih, temnozelenih vrhovih, udarili s krili, da je kar tlesknilo v gozdno tišino in na to v žvižgajočem poletu odleteli proti praznemu polju. In zopet je zavladovala tišina, ki jo je tapatam motilo šuštenje odpadajočega listja.

Po ozki mahoviti stezi sem prispel v najbolj samotni kotiček gozda, v kraj, kamor redko stopi človeška noga. Med ogromnimi pečinami lapora, kakor tudi na skalah, rastejo samo pritlikave smreke s kratkimi zakrknjenimi vrhovi, ki so po večini oviti s srebrikastim srobotom. Po deblih slabotnega drevja in po skalnih razpokah pa se vzpenja zimzeleni bršlan. Prehode zapira gosto trnje divjih rož, čijih rdeči sadeži so baš za časa mojega poseta gozdnega skrivališča kar žareli v medlem sijaju jesenskega solnca. Skozi gosto rdečkastorumenno praproto, ki mi je segala preko pasu, sem prilezel v skalnate police, iz katerih vodijo v skalovje tajni podzemeljski vhodi. Na policah sem opazil kokošje perje, ostanke kosila četveronogih roparjev, prebivalcev gozdnega skrivališča. Najbrž so tudi to leto imele lisice v teh rovih mlade. Neumne živali, pri vsaki priliki dajejo človeku povod, da jih sovraži. Zakaj niso kakor ljudje, ki

zakrivajo sočloveku škodo, ki je navadno mnogo večja od škode, povzročene po živalih? Mar bi bile lisice perje zakopale in obesile pred rove tisoče mišjih repov, ki so jih znosile svojemu naraščanju.

V tisti tišini sem se pripravljaj, da poskusim svojo lovsko srečo. Sedel sem na rob skale in segel v žep po jerebjo piščalko, s katero sem privabil baš v tistih lepih jesenskih dneh pred smrtonosno cev že marsikaterega petelinčka.

Zdajci me je spreletelo. Gozdno tišino je prekinil otroški jok. Kaj neki more biti? Kako naj bi zašla v ta pozabljeni skoro nedostopen kraj mati z otrokom?

Pa je zopet zaplakalo. Ugotovil sem, da prihaja glas izmed največjih pečin. Prav z lisičjo spretnostjo in previdnostjo sem se splazil do ostre, med pečinami zevajoče škrbine ter pogledal v vznožje skoro navpične stene. Nudila se mi je ljubka, jesenska gozdna idila: Med cunjami, na slamnjači, je sedela v breznu podobni kotlini, v katero se dospe le po s trnjem poraščenih labirintih, mlada ciganka in ljubimkalo komaj leto staro dete. Nisem še videl matere, ki bi tako ljubeznivo ravnala z otrokom, kakor ta ciganka.

Ker sem med nerazumljivim govorjenjem slišal večkrat tudi besedo »tata«, sem pregledal okolico srečne matere. In res, kmalu sem opazil starega lisjaka. Par metrov od lepe matere je ležal in smrčal, kar na goli ilovici na pol v klopčič zvit star kosmat cigan, poleg njega pa je dremal velik črn pes. Tudi cigani so uživali jesen. Tam za gozdom borba za življenje, tukaj pa ta sveti mir. V dvajsetem stoletju, pa živa kakor ptice pod nebom. Ne sejejo, ne žanjejo, pa vendar žive.

Nisem jih hotel motiti. Tiho sem se splazil iz kraja, kjer priroda sama seje, sadi in podira. Komaj sem preko-račil pečevje, pa sem bil zopet v dru-gem svetu, toda vedno še v gozdu. Ko je kolovoz zavil v leskovo goščavo, ob jarku, sem se ustavil. Od daleč, iz vasi, je bilo slišati dandanzes že redko, a vendar tako prijetno pesem cepov: Pika pok — pika pok. Iz lazov je pri-hajalo zvenklanje zvoncev živine na paši. O, ta lepa harmonija! In še žu-borenje potočka.

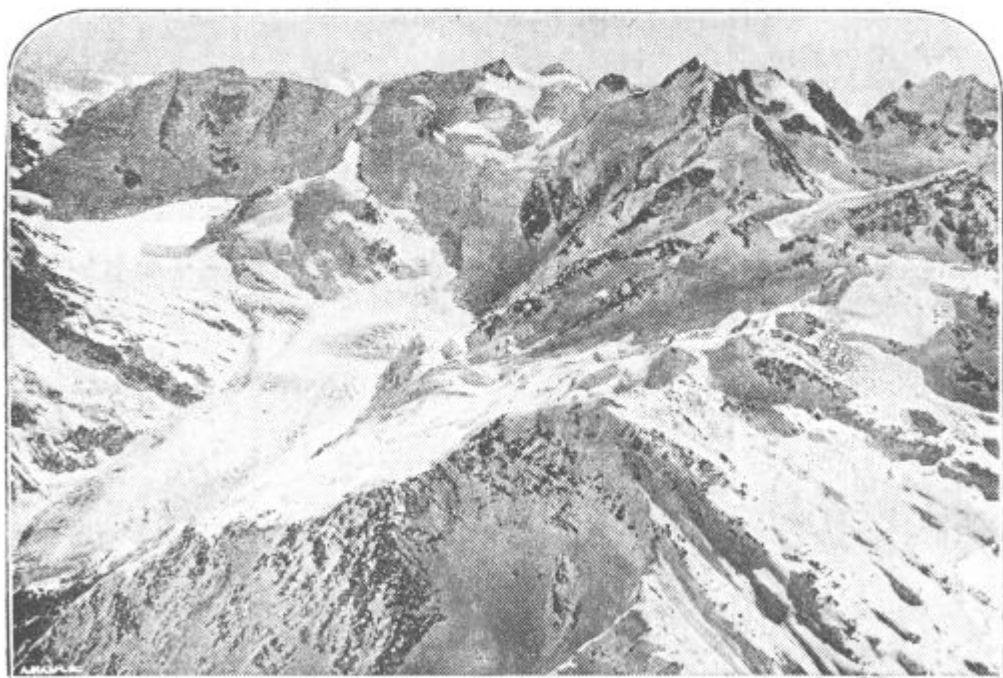
Sedel sem na smrekov parobek in zapiskal znano jerebjo kitico. Drobní glasek tanke, koščene piščalke iz ku-nje nožice, je prodril gosto leščevje, prav tja do vitkih jelš.

Ali starca ni bilo poleg, ali kaj neki je moglo biti povod, da je jerebja kiti-ca takoj učinkovala na mlado v jelšev-ju se pasočo jerebuljo. Morda se je ho-tela maščevati za katerokoli nezvesto-bo, ali pa je hotela biti sama nezvesta in se otresti sitnega starca.

Smuknila je skozi leščevje, sedla na kolovoz in motrila okolico, da opazi novega snubca.

Ujela . . . a se z očmi. Motril sem jo par trenutkov. Ko je okrenila drobno glavico z namršenim čopkom, sem za-škripal, kakor na boj pozivajoči jereb. Vse to pa je menda slišal tudi starec, kajti sicer bi ne bil pridrvel v smrt tako razjarjen. Dobrih deset korakov nad menoj je završalo. Sivorujava pernata kepa se je zakotalila po list-ju, da je odletelo. Medtem pa je tu il prišlec škripal in pozival na dvoboj, kakor sem ga jaz pred par trenutki. Še preden pa se je zavedel nevarnosti, je že odjeknil v sveto gozdno tišino rezek strel. Jereb je zatrepetal in uda-ril zadnjič s trdimi krili po suhem li-stju. Samica, ki je drugače precej opreznega starca speljala v smrt, pa je z glasnim »pli, pli, pli« završala v gozdno zavetje.

Najvišja železnica v Evropi

V Južni Ameriki imajo že davno železnice v višini nad 5000 m, v Evropi pa je do sedaj najvišja železniška postaja na Jungfraujochu (3457 m). Z novo berninsko železnico pa bo postavila Evropa nov višinski rekord. Izhodišče nove železnice je pod lednikom Morteratsch (1899 m nad morjem). Po en km dolgi odprti vožnji se prične nad 5 km dolg predor, ki se konča blizu vrhunca Bernine (4018 m). Vožnja po 9340 m dolgi progi bo trajala samo 80 minut pri višinski razliki 2119 m. Slika kaže skupino Berninskih Alp.

= Pri vladarju 2000 bolh =

Jean Rochet, lastnik največjega francoskega »bolšjega teatra«, tudi »bolšjega cirkusa« imenovanega, ki je predstavil svoje izučene bolhe že na vseh francoskih sejmih, se pripravlja, da odpotuje ž njimi v ameriške Zedinjene države, to se pravi, če bodo njegovim črnim umetnicam dovolili skok čez »veliko lužo«, oziroma čez otok priseljencev, Elis Island. Morda se izkaže, da so presegle boljšo kvoto in potem zbogom, Amerika!

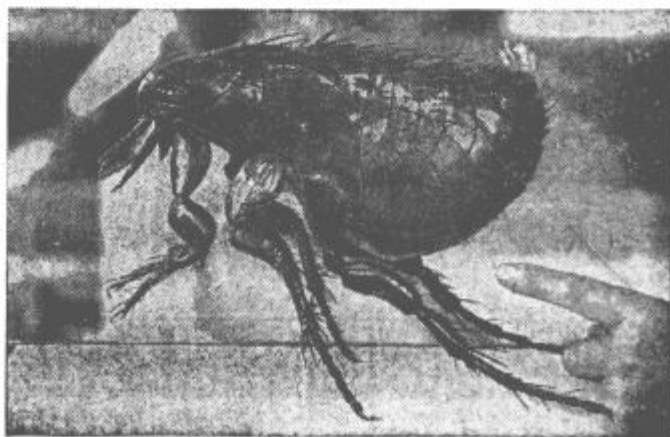
Jean Rochet je posvetil delavno življenje proučevanju črnorjavih živalic. V nasprotju z večino ljudi je Jean Rochet neutolažljiv, če ga kakšna bolha zapusti. Sicer pa imenuje te pripadnice svojega umetnostnega osebja z latinskim imenom Aphaniptera. To je znanstveni naziv za pleme žuželk, h katerim spadajo naše »domače« bolhe. Ime pomeni »tiste z nevidnimi krili«. Njegovi družini pripada 2000 umetnic, več nego v katerem koli drugem podobnem teatru sveta. Rad bi mi jih vse predstavil, a žal ne more, ker sedi vse osebje baš pri banketu: 40 polžev jim je za edino in glavno jed.

Gospod Rochet pa je bil tako prijazen, da je zbral dve mladi, še ne čisto izšolani bolhi in mi pokazal njiju umetnosti, ples na koncu »prstov«, telovadbo, razne akrobacije in druge točke. Bolhe hrani v škatli, ki je tapetirana z bato. Tu se lahko po dnevnih naporih, ko se je občinstvo dosita spogledalo njihovih umetnosti, predalo spanju pra-

vičnega.

Ravnatelj bolšjega cirkusa ni nikakšen kolektivist: »Vsako med njimi vzgojim po njenem osebnem značaju in temperamentu,« me zagotavlja Rochet s ponosnim nasmehom. »Ko jih ujamemo, jim pod povečevalnikom položimo zlato nitko okrog trupa. Tako mi ne morejo uskočiti. Sploh se ne morejo oddaljiti več, nego jim dovoljuje teža zlate nitke. So bolhe in bolhe. Takoj opazim, katera se bo izkazala kot plesalka, kot čarovnica ali kot atletinja. Potem jih vzgojim skrbno za njih posebne stroke. Polagoma me spoznajo, postanejo do skrajnosti poslušne in se odzivajo celo točno na znamenje zvonca, ki jih vabi h kosilu. Samcem dajem prednost, ker so kot umetniki vestnejši od samic. Samice imajo preveč umetnjakarskih muh. Bolhe živijo običajno leto dni, seveda ob dobri negi; navzlic največji pazljivosti nam kdaj kakšna uide, se intimno pritakne h kakšnemu naših gledalcev in dočaka smrt od roke, ki bi jo gotovo pardonerala, če bi ji bila znana nje umetniška stopnja. Žal pa ta nikjer ni zapisana na životu. Kaj hočemo, usoda!«

S temi besedami je boljši ravnatelj zavihtel zvonec in takoj so njegove bolhe nastopile. Potem je potegnil hlačnico gor in to je bilo očitno tudi kakšno znamenje, kajti v istem hipu so skočile bolhe na njegovo nogo in so začele obedovati. »Obedujejo vsak drugi dan,« mi je pojasnil in gledal z zadovoljnim izrazom svoje osebje. Po-

8 higijenske razstave v Dračdanth

tem je ta pelikan teatarskega direktorja zopet pozvonil, na kar so očitno nasiljene bolhe skočile ž njegove noge in se odpravile v gosjem redu v svoje posteljice.

dro še ne veš

Razdalja od solnca do zemlje

Nad 20 let se že ceni na 92.843.000 milj poprečna razdalja med zemljo in solncem. Danes pa se zdi skoro neizpodbitno, da so se motili za okroglo 100.000 milj. Ker pa razdalja med solncem in našim planetom služi kot enota pri računanju nebesnih meril, gre za tehtno zмотo, ki pri najbolj oddaljenih zvezdah utegne znašati po več milijonov milj. Da se stvar uredi, je treba točno določiti daljavo, ki nas loči od enega izmed planetov v osolnčju. No, v prihodnjem januarju pride Eros, pred 32 leti odkrita premičnica, čisto blizu zemlji, ker je nje pot jako eliptična. Tedaj se bo posnelo na tisoče fotografij, ki jih bo pretresal mednarodni odbor, določen v ta namen, več mesecev. Že l. 1900, je bil Eros prišel prav blizu zemlji in to je omogočilo skrajšati za 50.000 milj razstoj, ki nas loči od solnca.

Indijanci brez govornice

Profesor Van Nordenskjöld, švedski raziskovalec, ki je večkrat prehodil Bolivijo, je stopil v miroljuben stik z maloštevilnimi plemeni Indijancev najubornejše vrste. Njegov spremljevalec Rihard N. Wagner jih opisuje takole:

»Plemence Guruguã je pred 8. leti imelo osem km daleč od Cuatro Ojosa (štiri oči) na zapadnem obrežju reke Piraya vas 18 hiš. Zadnji ostanki prvotne, skoro ugasle pasme so, boječi in nezmožni, da bi se česar koli naučili. Njih usoda je zlokokna. V nasprotju s plemenom Sirionov so ljudje veliki in čvrsti. Mlad Guruguã, ki se je pridružil naselbini blizu Cuatro Ojosa, je bil po dveh letih popolnoma nesposoben ponoviti kako besedo in navzlic moči svojih mišic nezmožen rabiti drugo stvar ko svoje preprosto orožje in porno orodje. Za pitje in nabiranje divjega medu jim služijo kozoli, t. j. kozarci iz drevesnega lubja. Loncev ne poznajo. Vodo prenašajo z veliko spretnostjo v izboklih listih. Ogenj si krešejo. Ker pa je to zelo zamudno, ga navadno hranijo pod pepelom. Plavati ne znajo. Če hočejo preko reke, preskušajo dno s svojimi dolgimi puščicami. Stanovališča so jako preprosta: kladare, t. j. kolbe iz drevesnih debel zvezanih z rastlinami plazalkami. Ka-

dar lov nič ne nese na kakem mestu, ostavijo taborišče. Kot oklep nosijo le ovratnik iz živalskih zob. Spola sta dočista očena. Moški si pripravljajo hrano ter jedo sami, proč od ženskega taborišča. Med obema ostrogoma je poglavar. Njih govornica je nejasna in nerazločna. Redki so tisti, ki zrajo izgovoriti neoško besedo »tata« (ogenj). Načelnik daje ukaze samo s kretnjami, med katerimi včasih tudi zabrlizga. Kadar pa se smejejo, se vidi zgolj rahlo premikanje gornjih ustnic.

Smrtna kazen

V Zedinjenih državah je elektrokcija v navadi od l. 1890., a nov način usmrčenja so nedavno poskusili v ječi Carson Cityja (Nevada), kjer so dva obsojenca spravili na drugi svet z dušecim plinom.

V Nemčiji se vsakemu na smrt obsojenemu odseka glava s sekiro. Na Angleškem se mora način usmrtnice točno označiti v obsodbi, vendar je že dolgo v običaju obešanje, ki služi v isti namen tudi v Avstriji in na Madžarskem. Na Španskem takega nesrečneža zadavijo z železno ovratnico. V Belgiji bi se po 8. členu kazenskega zakonika morala obsojencu odrobiti glava, toda dejanski je smrtna kazen tam odpravljena, saj ni bilo že od l. 1863. nobene usmrtnice. Na Norveškem in Švedskem velja obglavitev. V Švici je zvezna ustava l. 1874. popolnoma odpravila smrtno kazen, razen ob vojni po določbah vojaškega kazenskega zakonika (čl. 65). Ta člen so l. 1879. pre naredili v tem smislu, da je smrtna kazen odpravljena zgolj za politične zadeve; to je omogočilo kantonom, da jo vzpostavijo za pregreške občega prava, če bi jo smatrali za potrebno. Izvršila bi se z obglavljenjem. V Italiji streljajo na smrt obsojene. V Rusiji pred prevratom je sodišče v obsodbi določilo način usmrtnice. Na Francoskem se obsojenci giljotinirajo. Po zakonu z dne 30. decembra 1911. se po vojnem ali morskem sodišču izrečena obsodba izvrši z obglavljenjem. Pravilo pa doživi izjemo, kadar se eksekucija zgodi v vojnem času, v mirnem času pa tedaj, kadar je bil zločin izključno vojaškega značaja.

Angleške tekočinske mere

Gill (džil) = 0.142 litra. Pint (pajnt) = 0.5679 l. Quart = 1.1359 l. Gallon = 4.5435 l. Peck = 9.0869 l. Bushel (jezikovno istega izvora kot naša: puša, pukša, puška) = 36.3477 l. Quarter = 290.7813 l. Chaldron = 1,308.516 litra.

KARIKATURA

Socialistični poslanec Loebe,
zopetni predsednik Reichstaga

Mironescu,
novi predsednik romunske vlade

Senator de Cunha,
vodja brazilskih revolucionarjev

Julio Prestes,
novoizvoljeni državni predsednik Brazilije

MIZICA, DOGRNI SE!

Tedenski jedilni list

NEDELJA. Obed: Riževa juha s pečenicami, svinjska pečenka garnirana z višnjevim zeljem¹ in drobnim pečenim krompirjem. Flancati z rajsko peno.²

Večerja: Telečji paprikaš z vodenimi cmoki.

PONEDELJEK. Obed: Fižolova juha z ajdovimi žganci. Jabolčni pečenjak.³

Večerja: Faširani zrezki z endivijo in krompirjem v solati.

TOREK. Obed: Goveja juha z rezanci, goveje meso z praženim krompirjem in dušenim korenjem.⁴ Kuhano sadje.

Večerja: Ledvice v kisli omaki s polento.

SREDA. Obed: Jesenska juha, nadevana zelje v paradižnikovi omaki z rižem.

Večerja: Palačinke z ocvirki⁵ in solata.

ČETRTEK. Obed: Ričetova juha, prekajena svinjska rebra z kisljo repo in zmečkanim krompirjem. Sadje.

Večerja: Široki rezanci na presnem maslu s parmezanom.

PETEK. Obed: Grahova juha, ocvrti marelični cmoki (z marmelado) iz krompirjevega testa.

Večerja: Ocvrte ribe s solato ali fižolova solata s črno redkvico in jajci.

SOBOTA. Obed: Goveja juha z jajčno kašo, govedina garnirana z ohrovtom, krompirjem in čebulno omako.

Večerja: Segedinski guljaš.

RECEPTI K JEDILNEMU LISTU

1. *Višnjevo zelje.* Glavice zreži nekoliko bolj na debelo kakor za zeljnato solato, s slanim krompom popari ter pusti kakih 10 minut v kronu, nato pa odcedi. V kozici razbeli eno žlico masti, na vročo deni eno žlico sladkorja, ko sladkor porumeni, vložiti odcejeno zelje, daj zraven nekoliko kumine, osoli in pokrij ter duši toliko časa, da se zmečča. Po potrebi dolivaj po malem z vodo ali juho. Ko je zelje mehko, ga potresi nekoliko z moko, zalij z juho in okisaj po okusu ter duši na zmernem ognju še nekaj časa. Višnjevo zelje mnogo pridobi na okusu, če daš zraven, ko je na pol kuhano, par olupljenih in zribanih kislih jabolč.

2. *Rajska pena.* Iz beljakov, ki ti ostanejo, od testa za flancate, stepi trd sneg, kateremu dodaš eno žlico sladkorne moke. V skodelici posebej vmešaj na vsak beljak eno žlico marelične marmelade z eno žlico ruma. Ko je gladko vmešano, zmešaj sneg in daj v posebni posodi s flancati na mizo.

3. *Jabolčni pečenjak.* Zmešaj v lončku četrt litra mleka s 3 rumenjaki, eno žlico kisle smetane, zvrhano žlico sladkorja,

malo soli in nastrgane limonine lupinice ter toliko moke, da narediš primerno gosto tekoče testo. Nazadnje stepi beljake v trd sneg in ga primešaj zraven. V prostorno kozico ali pekač deni poldrugo žlico masla ali masti in ko je vroče, deni notri 4 do 5 kislih, olupljenih, na rezance zrezanih jabolč in pusti, da se nekoliko opečejo. Nato pa vlij po vrhu testo. Ko se v pečici lepo rumeno zapeče, ga rahlo premešaj in razkosaj, zloži na krožnik in potresi s sladkorjem.

4. *Dušeno korenje.* Za vsako osebo vzemi 2 srednje velika korenja, ostrgaj, zreži na male kocke ali rezance ter operi, nato pa do mehkega skuhaj v slanem krompu in odcedi. V kozici razgrej žlico masti ali presnega masla; ko je vroče, deni notri eno žlico sladkorne sipe in pol žlice moke. Ko oboje porumeni, vložiti notri korenje, dodaj nekoliko kumine in popra, zalij z juho ali krompom, premešaj in duši na zmernem ognju še pol ure.

5. *Jesenska juha.* Pol zeljnate glavice in pol zemeljske kolerabe zreži na drobne rezance. V kozici segrej pol žlice masti in pol žlice drobno zrezane, prekajene slanine, v vročo deni pol žlice drobno zrezane čebule in pol žlice petršilja. Ko porumeni, deni notri zrezano zelje in koleraabo, osoli, popoprjaj in duši pokrito na zmernem ognju do mehkega. Po potrebi po malem zalivaj. Ko je na pol mehko, daj zraven dva olupljena krompirja, na drobne kocke zrezanega. Nazadnje zalij z juho ali krompom toliko, kolikor potrebuješ juhe in pusti, da počasi vre še slabe pol ure. Okus znatno izboljšaš, če zaliješ n. mesto s samim krompom z nekoliko goveje juhe ali pa, če 10 minut, preden daš na mizo, zrežeš na rezine eno hrenovko ter jo daš vmes.

6. *Palačinke z ocvirki.* Žvrkljaj v lončku četrt litra mleka s 3 rumenjaki, nekoliko soli in toliko moke, da dobiš gladko testo. Iz beljakov stepi trd sneg in ga primešaj zraven. Nato vlijav v široko ponev na mast približno po 3 žlice tega testa in ga razlij po dnu poneve (kakor omlete). Takoj, preden se strdi, potresi na vsako palačinko eno žlico ocvirkov. Ko se na spodnji strani opeče, obrni, da se opeče še na drugi strani. Ko je gotova, jo zavij skupaj in deni na gorko. Tako delaj dokler imaš kaj testa. Iz te količine vliješ približno 7 do 8 palačink. Ko so vse gotove, jih zloži na pogret krožnik in daj s solato na mizo.

(Količina je računana za 4 do 5 oseb.)

U—

HUMOR V SLIKAH

»Draga Greta Garbo...!«

»Zakaj ste tako žalostni, gospod doktor?«

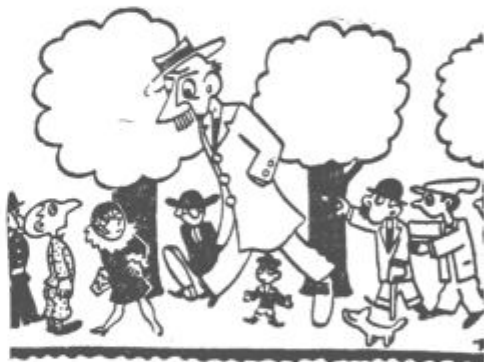
»Svojega najboljšega pacienta sem izgubil.«

»Ali je umrl revež?«

»Ne, ampak ozdravel je.«

Pri čitanju strahotnih zgodb

Poglej tam Angleža Johnsona, najvišjega moža na svetu!»

»Tiho — saj potuje inkognito!«

Mojster pred borbo in po borbi